

KORXONANING UZOQ MUDDATLI INVESTITSİYALARINI MANBALARINI BOSHQARISH

Nazarov Jahongir Mamayokub o'g'li

*Bank moliya akademiyasi Moliya va moliyalarni boshqarish fakulteti 22-17
guruh talabasi*

Uzoq muddatli investitsiyalar tushunchasi - Uzoq muddatli investitsiyalar tushunchasi to'g'risidagi Nizomda¹ ochib berilgan uzoq muddatli investitsiyalar (bundan keyin - uzoq muddatli investitsiyalarni hisobga olish to'g'risidagi nizom). Uzoq muddatli investitsiyalar bu yaratish, kengaytirish va sotib olish xarajatlari uzoq muddatli aktivlar bardoshli foydalanish (bir yildan ortiq). Biroq, bunday aktivlar sotuvga qo'yilmasligi kerak. Uzoq muddatli investitsiyalar uzoq muddatli investitsiyalarni o'z ichiga olmaydi. moliyaviy investitsiyalar davlat qimmatli qog'ozlarida, qimmatli qog'ozlarda va ustav kapitali boshqa korxonalar.

Ob'ektni asosiy vositalarga kiritish mumkin bo'lgan asosiy mezonlardan biri bu 12 oydan ko'proq vaqt davomida foydalanishdir. Bu haqda "Asosiy vositalarni hisobga olish" buxgalteriya hisobi to'g'risidagi nizomning 4-bandida (PBU 6/01) aytilgan.

Shuning uchun asosiy kapitalga kapital qo'yilmalar tashkilotning uzoq muddatli investitsiyalari sifatida tan olinadi. Ular qurilish jarayonida ham, asosiy vositalarni sotib olishda ham tashkilotlar tomonidan shakllantiriladi va ular haqiqiy xarajatlar bo'yicha hisobga olinishi kerak.

Kapital qo'yilmalarning o'ziga xos xususiyati ularning foydalanish muddati 12 oydan ortiq bo'lgan investitsiya ob'ekti sotib olish (yaratish) ga qaratilishidir. Shuning uchun kapital qo'yilmalar tarkibga kiritilmaydi joriy xarajatlarga asosiy vositalarning boshlang'ich qiymatiga kiritiladi. Ushbu qoida soliq va buxgalteriya hisobida ham qo'llaniladi.

Uzoq muddatli investitsiyalar bilan bog'liq quyidagi harakatlar:

- yangi qurilish shaklida kapital qurilishni amalga oshirish, shuningdek mavjud korxonalar va noishlab chiqarish ob'ektlarini rekonstruksiya qilish, kengaytirish va texnik qayta jihozlash;
 - binolar, inshootlar, jihozlar sotib olish, transport vositasi va asosiy vositalarning boshqa individual ob'ektlari (yoki ularning qismlari);
- Sotib olish yer uchastkalari va tabiatni boshqarish ob'ektlari;

¹ Buxgalteriya hisobi - Rossiya Moliya vazirligining 30.12.93 yildagi 160-sonli xati bilan tasdiqlangan.

- nomoddiy aktivlarni sotib olish va yaratish (patentlar, litsenziyalar, dasturiy mahsulotlar, ilmiy-tadqiqot, ishlab chiqish ishlari va boshqalar).

- uzoq muddatli investitsiyalar tugallangan qurilish loyihalarining inventarizatsiya qiymati asosida hisoblangan va sotib olingan asosiy vositalar va boshqa uzoq muddatli aktivlarning ayrim turlari.

Uzoq muddatli investitsiyalar buxgalteriya balansida "Qurilish tugallanmoqda" moddasi bo'yicha aks ettiriladi. Ushbu maqolaga binoan, ishlab chiqaruvchi iqtisodiy va pudrat usullari bo'yicha amalga oshirilmagan tugallanmagan qurilish narxini ko'rsatadi.

Kapital qo'yilmalar va uzoq muddatli investitsiyalar:

Asosiy vositalarni takror ishlab chiqarishga yo'naltirilgan investitsiyalar kapital qo'yilmalar ko'rinishida bo'ladi. Kapital qo'yilmalar - asosiy vositalarni tiklash va ko'paytirishga yo'naltirilgan moddiy, mehnat va pul mablag'lari xarajatlari. Ularga qurilish-montaj ishlari, asbob-uskunalar sotib olish, inventarizatsiya qilish, boshqa kapital ishlar va xarajatlar (loyihalash va tadqiq qilish, qidiruv ishlari, yerlarni ajratish xarajatlari va boshqalar) kiradi.

Nazariya va amaliyotda mehnat samaradorligini tavsiflovchi ko'plab ko'rsatkichlar ma'lum. Shunday qilib, moslik individual turlari foydali samaraning bog'liq elementlari bilan sarflangan ko'rsatkichlar mehnat unumdorligi, ishlash koeffitsienti, uskunadan foydalanish darajasi kabi samaradorlik ko'rsatkichlarini oladi va iqtisodiy samaradorlik nisbati mahsulot birligiga sarflanadigan xarajatni, mahsulot birligiga sarflanadigan yoqilg'i sarfini va boshqalarni tavsiflaydi. Ushbu ko'rsatkichlarning barchasi to'liq emas: ular xarajatlar yoki samaralarni yetarlicha hisobga olmaydilar.

Kapital qo'yilmalardan foydalanish samaradorligi ko'p jihatdan ularning tuzilishiga bog'liq. Kapital qo'yilmalarning quyidagi tuzilmalari ajratiladi:

- texnologik;
- reproduktiv;
- tarmoq;
- hududiy;

Kapital qo'yilmalarning texnologik tuzilishi ob'ektni qurish harajatlari va ularning umumiy smeta qiymatidagi ulushini anglatadi.

Kapital qo'yilmalarning reproduktiv tarkibi deganda ularning asosiy kapitalning takror ishlab chiqarish shakllari bo'yicha umumiy smeta qiymatidagi taqsimlanishi va o'zaro bog'liqligi tushuniladi.

Kapital qo'yilmalarning tarmoq tarkibi deganda ularning tarmoq va umuman milliy iqtisodiyot o'rtasida taqsimlanishi va o'zaro bog'liqligi tushuniladi.

Ostida hududiy tuzilishi kapital qo'yilmalar deganda ularning ma'lum iqtisodiy rayonlar va hududlar bo'yicha umumiy taqsimlanishi va o'zaro bog'liqligi tushuniladi.

XULOSA

Ko'pchilik uchun eng yaxshi usul kapital qo'yilmalardan foydalanish uchun ularni to'g'ri va maqbul taqsimlashni amalga oshirish kerak va buning uchun ba'zi kapital qo'yilmalarning mumkin bo'lgan samaradorligini to'liq o'rganish kerak. Samaradorlik bu natijalarning xarajatlarga nisbati. Biroq, bunday, birinchi qarashda, samaradorlikning sodda ta'rifi uni aniqlash bilan bog'liq muammolarning murakkabligini aks ettirmaydi.

Kapital qo'yilmalar va yangi jihozlarning iqtisodiy samaradorligini aniqlashda ijtimoiy mehnat xarajatlari va natijalarini to'g'ri hisobga olish va aniqlash ishonchli hisoblash natijasiga erishishning asosiy shartidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. I.N.Ismanov. "Uzoq muddatli aktivlar hisobini takomillashtirish"- «Poligraf Super Servis» MChJ
2. Abdukarimov I.T. Menejerga debitor va kreditor qarzlari to'g'risida. // Bozor, pul va kredit. 2000.-10-son. -13-21- betlar.
3. O.Lavrushin "Управление деятельностью коммерческого банка". 2003 y 228 b
4. «Риски в экономике» L.N.Terpan, professor V.A.Shvandarning redaksiyasi ostida, Moskva-2002 yil.

FOYDALANILGAN SAYTLAR:

1. <https://lex.uz/ru/docs/-823344>
2. <https://uz.delachieve.com/uzoq-muddatli-investitsiyalar-haqiqiy-qiymati-buxgalteriya-bir-mulohaza/>
3. <https://xs.uz/uz/post/investitsiyalar-va-investitsiya-faoliyati-togrisida>
4. <https://e-library.namdu.uz/65%20%D0%98%D0%BA%D1%82%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%B4/Muratov%20R.S.%20Korxon%C3%A0%20iqtisodiyoti.pdf>
5. <http://genderi.org/anvarov-azizbekning-invetitsiyalar-tahlili-fanidan-tayyorlagan.html?page=2>